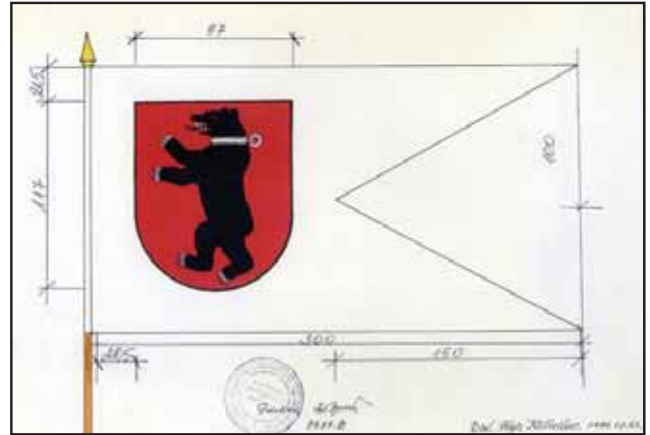

ŽEMAIČIŲ KULTŪROS DRAUGIJOS ISTORIJA

I dalis. 1987–1993 metai

DANUTĖ MUKIENĖ

Nuotraukos Danutės Mukienės ir iš RKIC archyvo

Žemaitijos vėliava

1987 m. įvyko pirmoji Varnių konferencija, kurią organizavo jauni Žemaitijos krašto ir Lietuvos istorikai, paskutiniaisiais metais tyrinėję Žemaitiją. Jiems vadovavo iš Telšių kilęs istorikas Adomas Butrimas, Žemaičių muziejuje „Alka“ dirbęs taip pat žemaitis istorikas Vaclovas Vaivada. Konferencija buvo skirta Biržulio ežero baseino tyrinėjimo dešimtmečiui.

Lietuvoje prasidėjęs tautinis, kultūrinis atgimimas daugeliui iki to laiko iš inercijos gyvenusių Žemaitijos kultūros darbuotojų, krašto tyrinėtojų padėjo naujai įvertinti supantį pasaulį. Minėtoje konferencijoje pirmą kartą viešai buvo išsakyta mintis, kad žmonėms, besidomintiems krašto istorija, besirūpinantiems jos kultūriniu palikimu, reikėtų burtis į Žemaičių kultūros draugiją. Šią idėją konferencijoje pagarsino Vaclovas Vaivada ir istorikas Antanas Kulakauskas (aukštaitis). Jai renginio dalyviai pritarė.

Ši konferencija buvo neįprasta. Kaip prisimena jos organizatorius Adomas Butrimas, iš pradžių manyta, kad joje dalyvaus nedidelis būrelis istorikų, tyrinėjančių Žemaitijos kraštą. Tačiau konferencijos dieną didžiulė salė buvo pilnutėlė žmonių. Tąsyk į Varnius, išjudinti ką tik prasidėjusio Atgimimo, susirinko įvairaus amžiaus

Žemaičių muziejus „Alka“ (Telšiai). Danutės Mukienės nuotrauka

ir įvairių profesijų žmonės. Visus juos vienijo noras geriau pažinti savo kraštą, konkrečiu darbu prisidėti prie jo kultūrinio atgimimo, savasties išsaugojimo.

Pasibaigus konferencijai, tuo, kad būtų įkurta Žemaičių kultūros draugija, daugiausia rūpinosi Žemaičių muziejaus „Alka“ darbuotojai, ypač Vaclovas Vaivada, Kęstutis Švėgždavičius, Elvyra Spudytė, Vilniuje dirbantis istorikas Adomas Butrimas. Netrukus šie žmonės užmezgė ryšius su žymiais iš Žemaitijos krašto kilusiais rašytojais, mokslininkais, šiame krašte dirbančiais ar dirbusiais kultūros specialistais, žurnalistais. Didžioji jų dalis taip pat pritarė Žemaičių kultūros draugijos įkūrimo idėjai.

1988 metų lapkričio 27 d. Telšiuose, muziejuje „Alka“ susirinko 46 Žemaitijos krašto kultūriniai palikimu, jos dabartimi ir ateitimi susirūpinę žemaičiai. Šio susiėjimo organizatoriai juos čia buvo sukvię į Žemaičių kultūros draugijos steigiamąją konferenciją. Jai pirmininkavo Telšių aeroklubo viršininkas, Žemaitijos krašto kultūros puoselėtojas Stanislovas Kasparavičius. Jis tą dieną susirinkusiuosius pokalbiui pakvietė Simono Stanevičiaus žodžiais: „Ką sugadino amžiai, pats čėsas ištaisyti“.

Rašytojas Raimondas Kašauskas konferencijos dieną kalbėjo, kad „tauta yra pajudėjusi. Reikia dabar imtis rimto, tylaus darbo. [...] Draugijai atsirasti buvo būtinybė. Darbo jai bus daug [...] Žemaičių etnos ir kultūros savitumo problema žinoma seniai, įrodinėti nereikia. Mes esame pakankamai saviti, visi jaučia žemaičių dvasią literatūroje darbuose. Prisiminkime antologiją „Žemaičiai“. Dalyvavo S. Anglickis, I. Simonaitytė, P. Genys ir kiti. Privalome saugoti ir puoselėti žemaitišką dvasią. Iš mažų upelių ir upių susidaro mūsų kultūros gyvastis ir pagrindas. Draugija turėtų būti kaip Lietuvos kultūros fondo padalinys, savarankiškas, besiremiantis mumis, čia ir kitur gyvenančiais. [...] Draugija turės užsiimti ir praeitimi. Reikia surinkti visa, kas kitur padaryta apie Žemaitiją. Žemė mūsų kol kas yra negyva. Matyt, čia, muziejuje, turėtų vykti dvasingi renginiai. Nemanau, kad mūsų tarmę literatūroje galėtume atgavinti. Tačiau tarmės užmiršimas – nusikaltimas. Intelligentai turi rodyti pavyzdį. Didžiausias krūvis teks telšiškams, ypač jaunesniems. Reikia orientuotis į vietos šviesuomenę. [...] Iškilis leidinio klausimas. Leidinys turi būti istorinis, kultūrinis, socialines problemas gvildenantis. Visuomenė daug ko nežino. Literatūra turėtų tik papuošti leidinį, nes yra daug centrinių literatūrinių leidinių. [...]“

Steigiamojoje konferencijoje kalbėjęs V. Zaicevas pažymėjo, kad „Draugijos įkūrimas yra mūsų pirmas žingsnis į Žemaitijos dvasinį atgimimą“.

V. Milius konferencijoje išsakė mintį, kad „Žemaitijos kultūros paveldo, tarmės puoselėjimo, leidybos reikalai itin dabar svarbūs. Žemaičių muziejus „Alka“ tiesiog dūsta nuo eksponatų. Yra likęs nebaigtas statyti muziejaus priestatas. [...] Žemaičių muziejui „Alka“ reikia suteikti Žemaitijos muziejaus statusą. [...] Tarmės – tautos turtas. Žemaičiai nevengia savo tarmės. Žemaitijos laikraščiuose reikėtų įvesti skyrelius dūnininkų ir dounininkų potarmėmis. Juk žemaičių kalba tinka ne tik pajuokavimui... [...] Žemaitijoje nėra užgesusi istorinė atmintis. [...] Ir A. Butrimo suorganizuota Varnių konferencija rodo, kad istorinė atmintis žmonėse gyva“.

Telšių rajono vyr. architektas A. Žebrauskas žemaičiams pasiūlė „vienytis, negyventi vien tik savo kieme“. Jis pažymėjo, kad reikia atgaivinti Žemaitijos vėliavą, rūpintis, kad Žemaitijoje būtų ruošiami mūsų krašte dirbsiantys kultūros, švietimo specialistai.

V. Vaivada pranešė, kad, dirbant su telšiškiumi žurnalistu A. Ivon-

Žemaitijos herbas

ciumi, jau paruošti Žemaičių kultūros draugijos įstatai.

Mokslininkas S. Daunys kalbėjo, kad draugijos nariais turėtų būti žmonės, dirbsiantys kultūrinį darbą. Jis pasakė, kad „būtinai reikia leidinio. Laikraštukas netiktų. Gal ketvirčiais reikėtų leisti populiarų mokslo žurnalą. Leisti mokslo tiriamuosius darbus, parašyti straipsnių žemaičių kalba. Draugijos centras – Telšiai, padaliniai – Vilniuje, Kaune, Rumšiškėse ir kitur“.

Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorius Kęstutis Švėgždavičius prisiminė, kad beveik prieš 60 metų Žemaitijos šviesuoliai jau buvo susibūrę į panašią draugiją. 1931 metais buvo sukurta Žemaičių senovės mylėtojų draugija. Valdyboje buvo 3 nariai. Draugija tada suvienijo žemaičius, surinko lėšas ir pastatė Žemaičių muziejų „Alka“.

Žurnalistas ir rašytojas S. Kašauskas konferencijoje akcentavo, kad „būtinai įamžinti Rainių atminimą. Tam ir kolūkiai turėtų pervesti pinigų. Reikėtų paskelbti paminklo pastatymo konkursą. Galėtų dalyvauti ir 1942 metų konkurso nugalėtojai architektai. Yra išlikę J. Virako daryti Rainių koplyčios brėžiniai, yra A. Zubovo darbas. Reikia įamžinti sušaudytų žydų atminimą [...], atstatyti M. Valančiaus paminklą. Jis mus ir suvienys. [...]“.

Konferencijoje taip pat kalbėjo A. Ilginis, S. Niūniavaitė, A. Narmontas, A. Gedvilienė, Z. Jakša, A. Zinkevičiūtė, A. Vilkas, E. Mickūnas, B. Kulnytė, A. Rimeika, P. Gintalas.

Konferencijoje, daugumai balsuojant už, buvo nutarta įkurti Žemaičių kultūros draugiją (ŽKD), patvirtinti jos įstatai. Išrinkta ŽKD valdyba, kurioje buvo 17 narių. Tai V. Vaivada, S. Kasparavičius, R. Kašauskas, A. Narmontas, A. Vilkas, A. Gedvilienė, A. Ilginis, E. Mickūnas, S. Niūniavaitė, V. Milius, A. Kumža, A. Butrimas, A. Ri-

(Nukelta į 6 p.)